

Nieuwe documentaire over straling

Ballingen van de draadloze wereld

Regisseur Bregtje van der Haak laat in haar documentaire *Ubiquity*, die vanaf 7 juni in de Nederlandse bioscopen draait, het gevaar van elektrische straling zien. Aan de hand van een portret van drie ballingen van de draadloze wereld, toont ze ons een ander perspectief dan de verrukkelijke reclamebeelden voor smartphones en slimme apparaten. Hoe ziet het leven eruit voor deze elektrogevoeligen? Bregtje: “De mensen die fysiek ziek worden van de straling van de netwerken, zijn eigenlijk de sensoren van de mensheid.”

Productie: Niels Brummelman

Het idee om een documentairefilm te maken over mensen die buitengewoon gevoelig zijn voor de elektromagnetische straling van zendmasten, smartphones en wifi-routers ontstond bij Bregtje van der Haak toen ze zich in 2015 voor de uitzending *Offline als Luxe* van VPRO Tegenlicht verdiepte in de plekken op aarde waar nog geen dekking is van digitale draadloze netwerken. Samen met informatieontwerper Richard Vijgen en fotograaf Jacqueline Hassink maakte ze de *White Spots* app (www.white-spots.net) die deze plekken nauwkeurig in kaart brengt. Bregtje: “Op de *White Spots* wereldkaart, die Richard Vijgen heeft gemaakt op basis van alle gecombineerde data van telefoonaanbieders, zie je dat grote delen van de aarde nu nog buiten het bereik van de netwerken vallen. Toen we gingen onderzoeken wat er op deze plekken gebeurt, en hoe men daar leeft, kwam ik vaak mensen tegen die lijden aan elektrohypersensitiviteit (EHS). Zij trekken naar de schaarse plekken op aarde waar nu nog geen straling is, omdat ze zich daar fysiek beter voelen. De vraag is echter waar zij nog terecht kunnen als de ambitie om de hele planeet van permanente dekking te voorzien, waarheid zou worden.”

‘Het is een levensgroot experiment en wij zijn allemaal proefkonijnen’

‘Ik wil me graag het recht voorbehouden om af en toe even alleen te zijn met mijn gedachten’

Bregtje, wat is jouw persoonlijke betrokkenheid bij dit onderwerp?

Bregtje: “Mijn persoonlijke betrokkenheid is vergelijkbaar met de persoonlijke relatie die iedereen met een smartphone - al dan niet bewust - ervaart. Alles verandert door een smartphone, we veranderen ook zelf door dat trillende apparaatje in onze zak. Het gaat dus niet alleen om de toegang tot informatie, want de smartphone heeft bijvoorbeeld ook invloed op onze creativiteit en concentratie, op de relatie met onze kinderen, op ons vermogen om diep te slapen en anderen in de ogen te kijken. Dat is allemaal heel persoonlijk. De smartphone is in die zin geen ‘gewoon’ apparaat, zoals een strijkijzer of een ijskast. Het is veeleer een verlengde van ons lichaam en van onze psyche geworden, een soort prothese. Het is een uitzonderlijk apparaat dat onze innerlijke gedachten verbindt met een wereldwijd web

‘Voor mensen die gevoeliger zijn voor de straling veroorzaakt de intensivering van de onzichtbare netwerken een ondraaglijke pijn’

van informatienetwerken, dat geëxploiteerd wordt door de verkoop van onze persoonlijke data aan adverteerders, die daar gebruik van maken om ons steeds verfijndere en verleidelijkere aanbiedingen en suggesties te doen, die steeds preciezer aansluiten bij onze binnenwereld. De ambitie is om deze koppeling van ons ‘zelf’ aan de informatienetwerken permanent te maken. Iedereen moet altijd en overal online zijn, dat is het idee. Die universele en continue aanwezigheid en permanentie, daar verzet ik mij tegen. Ik heb niets tegen het internet of tegen de smartphone - ik maak er graag gebruik van en zou ook niet meer zonder kunnen - maar ik wil graag de optie houden om af en toe, ergens, even los te zijn van dat net. Alleen met mezelf, of met een ander, maar zonder dat hele web erbij. Ik begrijp dat we in een mondiale markteconomie leven waarin voortdurend advertenties verkocht moeten worden om alles wat we nu als welvaart ervaren mogelijk te maken, maar ik wil me graag het individuele recht voorbehouden om af en toe nog even alleen te zijn met mijn gedachten.”

Wat zijn wat jou betreft de belangrijkste wetenschappelijke bewijzen die de in de documentaire vermeldde gezondheidsklachten linken aan de draadloze elektronica?

Bregtje: “Voor de wetenschappelijke bewijzen heb ik vooral veel gehad aan het boek *The Invisible Rainbow* van Arthur Firstenberg. Het is een geweldig boek, dat tientallen pagina’s met bronnenmateriaal bevat en de ontwikkeling en impact van elektromagnetische straling in de leefomgeving beschrijft vanaf de uitvinding van elektriciteit, dus vanaf het allereerste begin. Er worden ieder jaar honderden onderzoeken gedaan die op de één of andere manier iets te maken hebben met de invloed van elektromagnetische straling op het menselijk lichaam. De uitkomsten daarvan variëren enorm en onderzoek is lang niet altijd onafhankelijk. De lobby van de telecomindustrie is zeer sterk en betaalt graag mee aan nieuwe onderzoeken, die moeten aantonen dat er niets mis is met blootstelling aan straling. Daar staat tegenover dat er toch geregeld onderzoeksresultaten zijn die wel degelijk schadelijke effecten vinden bij langdurige blootstelling. De WHO concludeert daarom dat elektromagnetische straling niet aantoonbaar, maar mogelijk wel schadelijk is, maar dat zij tegelijkertijd niet weten hoe die schade precies wordt veroorzaakt. Zij wijzen op de noodzaak van meer onderzoek. Uiteraard zijn we nooit eerder aan de dosis straling blootgesteld waar we de komende jaren mee

te maken zullen krijgen. Het *Internet of Things* brengt weer nieuwe, laagfrequente straling met zich mee. Al deze nieuwe technologieën worden op de markt gebracht en uitgerold, zonder dat ze ooit getest zijn. Het is een levensgroot experiment en wij zijn allemaal proefkonijnen.”

Denk je dat er een georkestreerd plan achter de uitrol van al die draadloze technologie zit?

Bregtje: “Ik geloof zeker niet in een samenzwering, maar er zijn wel allerlei krachten die in dezelfde richting duwen:

‘Ik denk dat we toegang tot het internet als een soort nutsvoorziening zouden moeten organiseren’

naar steeds meer connectiviteit. In iedere autoband, in iedere ijskast zit tegenwoordig een zendertje. Tegelijkertijd is er sprake van hevige concurrentie. De race om internet altijd, overal op de hele

planeet beschikbaar te maken, speelt zich nu vooral in de ruimte af (met onder andere One Web satellieten, Google ballonnen en Facebook drones), maar er zijn ook allerlei andere initiatieven om de dekking op aards niveau te verbeteren. Het doel is om ons als consumenten altijd, overal te kunnen bereiken en te kunnen volgen, omdat dit het businessmodel lijkt te zijn van deze fase van het wereldwijde kapitalisme. Het doel van deze uitrol is in ieder geval niet om ons als burgers aan te spreken of meer zeggenschap te geven, want ons wordt niets gevraagd. De uitrol vindt plaats zonder dat er een maatschappelijk debat gevoerd is over de vraag waar en hoeveel dekking we eigenlijk willen. En als je Facebook of Google probeert een vraag te stellen, krijg je geen antwoord.”

Wat moet er volgens jou nu gebeuren?

Bregtje: “Ik denk dat we toegang tot het internet als een soort nutsvoorziening zouden moeten organiseren, net als water of elektriciteit. Ik hoop dat er politieke partijen op het idee komen om daar een visie op te ontwikkelen en bijvoorbeeld wifi-vrije ruimtes gaan garanderen, in natuurgebieden, maar ook op scholen, in ziekenhuizen en in het openbaar vervoer. Ook zou er veel meer echt onafhankelijk onderzoek moeten komen naar de gezondheidseffecten van wifi-routers, smartphones en zendmasten. En ik zou nog even wachten met het *Internet of Things* totdat we beter weten wat al die communicerende apparaten precies met mensen doen.”

Ben je positief over de toekomst?

Bregtje: “Jazeker! Ik ben optimistisch. Steeds meer mensen zijn zich bewust van de onzichtbare netwerken en willen bewuster omgaan met de smartphone. Waar wel, waar niet? Wanneer wel, wanneer niet? Het gaat niet alleen om straling en gezondheid, maar ook om privacy, creativiteit, concentratie, de relatie met onze kinderen. We moeten de technologie niet afwijzen, maar leefregels maken om ermee om te kunnen gaan. Als wij als burgers laten weten wat we willen, dan zal de politiek daarnaar luisteren.”

BREGTJE VAN DER HAAK (1966) IS EEN NEDERLANDS REGISSEUR. SINDS 1998 IS ZIJ WERKZAAM BIJ DE VPRO ALS DOCUMENTAIREMAKER. IN 2006 WERD BREGTJE UITGEROEPEN TOT MEDIAVROUW VAN HET JAAR.

‘Als je Facebook of Google probeert een vraag te stellen, krijg je geen antwoord’

Tot slot: wat hoop je dat deze documentaire bereikt, zowel op individueel als collectief niveau?

Bregtje: “Ik hoop dat er meer mensen zijn die dit verlangen om af en toe even los te zijn van de netwerken herkennen na het zien van deze documentaire. De mensen met EHS, die fysiek ziek worden van de straling van de netwerken, zijn eigenlijk onze sensoren. We voelen allemaal wel dat er iets is veranderd, nu de smartphone deel van ons leven is geworden. Maar omdat de netwerken onzichtbaar zijn, is het moeilijk om daar grip op te krijgen. Voor mensen die EHS hebben en gevoeliger zijn voor de straling van die netwerken, veroorzaakt de intensivering van de onzichtbare netwerken een ondraaglijke pijn. Zij slaan op de vlucht. Aan hen kunnen we zien dat er een steeds fijnmaziger, onzichtbaar web is, waarin we allemaal gevangen zitten. Ook als we niet gevoelig zijn en geen elektromagnetische straling kunnen voelen. In die zin helpen zij ons om die nieuwe werkelijkheid te kunnen zien en ervaren. Nogmaals: zij zijn onze sensoren, de kanaries in de kolenmijn. Ik hoop dat we met deze documentaire samen in staat zullen zijn om het ‘recht op offline zijn’ naar voren te brengen. Ik hoop dat we een politieke beweging op gang kunnen brengen die zowel in ruimte als in tijd de mogelijkheid om offline te zijn zal garanderen, ook voor de toekomst. Nu kan het nog, straks is het misschien te laat.” •

‘We moeten de technologie niet afwijzen, maar leefregels maken om ermee om te kunnen gaan’